LAUSUNTO
2.5.2024

Sivistysvaliokunta

Asia: Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2025–2028

Viite: VNS 2/2024 vp

1. Yleistä

Sivistysala ry kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025–2028. Sivistysala ry:n (Sivista) tavoitteena on, että Suomi on parhaiten koulutettujen ihmisten hyvinvoiva, avoin ja vetovoimainen maa, jossa osaamisella ja luovuudella tehdään parempaa maailmaa. Käsittelemme lausunnossamme sivistysalan kannalta keskeisiä osa-alueita.

Julkisen talouden suunnitelman yhteenvedossa Suomen talouden rakenteelliseksi ongelmaksi on tunnistettu heikko tuottavuuden kasvu. Tutkimus- ja tuotekehitystoiminta on verrattain vähäistä ja nuorten koulutusaste laahaa kilpailijamaita jäljessä. Sivista pitää tärkeänä, että hallitus on tunnistanut osaamisen keskeiseksi keinoksi lisätä tuottavuutta. **Kestävä kasvu ja toimiva yhteiskunta rakentuvat osaamiselle, tutkimukselle ja sivistykselle.** Sivistysalan näkökulmasta yhteiskunnan odotuksiin ja yhteiskunnan muutoksen haasteisiin vastaaminen edellyttää alalle toimintaedellytyksiä ja resursointia. Tämä tarkoittaa niin taloudellisten toimintaedellytysten varmistamista kuin mahdollistavaa lainsäädäntöä toiminnan vaikuttavuuden kehittämiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan määrärahataso on kehyskaudella keskimäärin noin 8,5 miljardia euroa. Pidämme hallitukselta merkittävänä ja osuvana valintana sitä, että huolimatta ennennäkemättömästä säästötoimien mittaluokasta sivistysalan rahoitukseen ei kohdennettu suurimpia säästöjä, ja että aiemmin päätetyt merkittävät lisäykset toteutuvat täysimääräisesti mm. T&K-rahoituksessa sekä perusopetuksessa. Samalla moitimme kuitenkin jyrkästi ammatillisen koulutuksen 100 miljoonan euron säästöä, jonka katsomme vaikeuttavan alan toimintaedellytyksiä ja heikentävän osaavan työvoiman saatavuutta.

2. Varhaiskasvatus

Kuntatalouden tila heijastuu myös yksityisten sivistysalan toimijoiden toimintaedellytyksiin. Erityisesti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kannalta on tärkeää, että hallitus on päättänyt pehmentää sote-siirtolaskelman tarkistukseen liittyvää valtionosuusvähennystä 277 miljoonan euron lisäyksellä kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin. Sivista toivoo, että kunnissa resurssi kohdentuu nimenomaan kasvatuksen ja koulutuksen toimialoille. Monessa kunnassa yksityisten varhaiskasvatustoimijoiden toimintaedellytyksiä ovat heikentäneet kuntien päätökset jäädyttää palvelusetelien myöntäminen tai leikata niiden arvoa.

Varhaiskasvatuksen rahoituksen kokonaisuuden keskeinen haaste onkin tällä hetkellä siinä, miten eri tavoin kuntatasolla lasten varhaiskasvatukseen kohdennettava resurssi voi

Sivistysala ry
Eteläranta 10, 00130 Helsinki
www.sivista.fi

vaihdella riippuen siitä, osallistuuko lapsi kunnalliseen vai yksityiseen varhaiskasvatukseen. Erityisesti palvelusetelillä järjestettävän yksityisen varhaiskasvatuksen resurssi on jäänyt huomattavasti jälkeen kunnan oman tuotannon kustannuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee parhaillaan uutta varhaiskasvatuksen palvelusetelilainsäädäntöä. Sivista ehdottaa, että uudistuksessa täsmennetään palvelusetelin arvon määräytymisen, korotusten sekä arvon tarkistamisen periaatteita. Lapsen oikeuden varhaiskasvatukseen pitää voida toteutua myös yksityisessä päiväkodissa, kun perhe näin valitsee.

3. Perusopetus

Sivista kiittää hallitusta lisäpanostuksista perusopetukseen. Perusopetusta vahvistetaan asteittain siten, että vuodesta 2027 lähtien lisäpanostuksen suuruus on 200 miljoonaa euroa. Lisäksi valmistavaan opetukseen kohdennetaan 3,5 miljoonaa euroa vuodesta 2025 alkaen. Uutena päätöksenä osana lapsiin ja nuoriin liittyvää toimenpidekokonaisuutta koulu- ja oppilaitosnuorisotyön rahoitusta lisätään vuosittain miljoonalla eurolla.

Sivista pitää lisäyksiä hyvinä. Niiden avulla lisätään perusopetuksen vuosiviikkotunteja, vahvistetaan oppimisen tukea sekä suunnataan lisäresursseja alueille, joille se on koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi perusteltua.

Hallituksen uudella määrärahalisäyksellä vahvistetaan kaivattua moniammatillista yhteistyötä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi. **Määräraha ei ole iso, joten on olennaista, että se hyödynnetään tehokkaasti toimivien moniammatillisten yhteistyömallien kehittämiseen sekä levittämiseen.**

Sivista kiinnittää huomiota siihen, että **julkisen talouden suunnitelmassa ei ole mainittu hallitusohjelmaan kirjatun yksityiskoulujen rahoituksen nostamista 100 prosenttiin.** Ministeri Henriksson on vastauksessaan kirjalliseen kysymykseen (KKV 92/2024 vp) todennut, että hallitus on käynnistänyt asian valmistelun ja esitys on suunniteltu annettavan eduskunnalle vuonna 2025. Toteutustavasta riippuen esityksellä on vaikutuksia kuntatalouteen tai peruspalveluiden valtionosuuksiin.

4. Ammatillinen koulutus

Sivista pitää ammatillisen koulutuksen leikkauksia huonona ja väärin ajoitettuna päätöksenä. Ammatillisesta koulutuksesta leikataan 100 miljoonaa euroa, mikä vastaa noin viiden prosentin leikkausta koko budjetista. Hallituksen päätöksen mukaisesti ”vähennys kohdistetaan erityisesti aikuisille, jo toisen asteen ammatillisen perustutkinnon tai korkeamman asteen tutkinnon suorittaneille kohdentuvaan ammatti- ja erikoisammattitutkintojen koulutukseen sekä ammatilliseen peruskoulutukseen”. Opetus- ja kulttuuriministeriöstä saadun tiedon mukaan leikkaus vastaa noin 8300 tavoitteellisen opiskelijavuoden vähennystä. Ammatillisen koulutuksen rahoitussäästöt johtavat suurella todennäköisyydellä työvoiman vähentämiseen.

Vaikka tavoite koulutuksen kasautumisen vähentämisestä onkin tärkeä, ammatilliseen koulutukseen kohdentuva leikkaus heikentää tavoitetta lisätä jatkuvaa oppimista ja turvata osaavan työvoiman saatavuus. **Sivistysala ry peräänkuuluttaa sen selvittämistä, mikä työelämän tarve ajaa**

Sivistysala ry
Eteläranta 10, 00130 Helsinki
www.sivista.fi

aikuisia suorittamaan useampia ammatillisia tutkintoja. Tämän jälkeen on luotava työkalut vastata näihin osaamistarpeisiin. Työelämässä olevien jatkuvaan oppimiseen kohdistuu nyt samanaikaisesti useita muutoksia, kun aikuiskoulutustuki loppuu, aikuisten ammatillisesta koulutuksesta leikataan, työnantajan koulutuskorvaus loppuu, korkeakoulutuksessa painotetaan voimakkaammin ensikertalaisia ja vapaan sivistystyön toimintaan on aiemmilla päätöksillä tehty supistuksia.

Sivista huomauttaa, että leikkaus on suunniteltu tehtävän jo vuodesta 2025 alkaen eli vielä nykyisen rahoitusjärjestelmän ollessa voimassa. Samaan aikaan on meneillään ammatillisen koulutuksen rahoitusmallin uudistus. **Sivista ehdottaa, että leikkaus ajoitetaan alkamaan vasta vuodesta 2026, kun ammatillisen koulutuksen uudistus on tehty ja uudella rahoitusmallilla voidaan vaikuttaa paremmin siihen, miten leikkaus kohdennetaan**.

Sivista huomauttaa myös, että leikkaus saattaa kohdentua koulutuksen järjestäjille epätasaisesti ja äkillisesti riippuen järjestäjän profiilista ja aikuisopiskelijoiden määrästä. Jatkovalmistelussa tulee siksi huolehtia, että **yksittäisen koulutuksen järjestäjän vuosikohtainen muutos ei saisi olla enemmän kuin 10 prosenttia.** Vertailun vuoksi mainittakoon, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusmalleihin sisältyy siirtymäsäännös, jonka mukaan muutokset yksittäisen korkeakoulun rahoitukseen voivat olla enintään kolme prosenttia verrattuna edellisen vuoden tasoon. Tällöin rajauksesta johtuva alijäämä jaetaan rahoituksen saajien kesken niiden rahoituksen suhteessa.

5. Lukiokoulutus

Julkisen talouden suunnitelmassa on todettu, että lukiokoulutuksen rahoitusmallia uudistetaan kannustamaan laadukkaan ja tarkoituksenmukaisen koulutuksen järjestämiseen kustannustehokkaasti ja siten, että koulutuksen saavutettavuus voidaan turvata maan eri osissa. Ehdotukset lukiolain muuttamiseksi ovat parhaillaan lausuntokierroksella. Lainsäädäntöehdotukset ovat pääosin kannatettavat. Valitettavasti lukiokoulutuksen toimintaedellytyksiä heikentävä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslaissa (23 b §) määritelty leikkuri lukion yksikköhintaan jää edelleen voimaan.

Hallitus vahvistaa oppimisen tukea ja opinto-ohjausta. Pysyvää lisärahoitusta osoitetaan koko toiselle asteelle yhteensä 20 miljoonaa euroa vuodesta 2025 lukien. Myös oppimisen tukeen liittyvät lainsäädäntömuutokset ovat parhaillaan lausuttavana. Sivista pitää erittäin ongelmallisena, että lukiokoulutukseen tuodaan hallintomenettely erityisopetuksen antamisesta päättämiseksi. **Lukiokoulutuksessa hallinnollinen resurssi on tyypillisesti varsin ohut ja on valitettavaa, että tuen lisäresurssia joudutaan kuluttamaan hallinnollisiin tehtäviin eikä täysimääräisesti tuen tarjoamiseen.** Sivista toivoo, että ehdotusta tarkastellaan vielä lausuntopalautteen perusteella. Sivista katsoo tarkoituksenmukaiseksi, että oppimisen tukeen kohdennettava lisärahoitus maksetaan koulutuksen järjestäjille osana yksikköhintarahoitusta.

6. Oppivelvollisten maksuttomien materiaalien rajaus (lukio ja ammatillinen koulutus)

Uutena päätöksenä oppivelvollisuuslaissa tarkoitettu maksuton oppimateriaali rajataan sen kalenterivuoden loppuun, jonka kuluessa opiskelija täyttää 18 vuotta. Sivista pitää oikeana, että hallitus on jättänyt alaikäiset opiskelijat säästöjen ulkopuolelle. **Rajauksen kohdentaminen ei ole kuitenkaan**

Sivistysala ry
Eteläranta 10, 00130 Helsinki
www.sivista.fi

täysin ongelmatonta, sillä tyypillisesti oppimateriaalien hankintakulut muodostuvat ennen maksuttomuuden rajauksen toteutumisesta.

Esimerkiksi tietokoneet tai ammatillisen koulutuksen työvälineet ja -vaatteet hankitaan koko koulutuksen ajaksi, eikä ole tarkoituksenmukaista tai mahdollistakaan kohdentaa osaa tästä hankintakulusta maksuttoman koulutuksen ulkopuolelle. Digitaalisten oppimateriaalien lisenssien kesto puolestaan vaihtelee – on hankalaa arvioida, mikä osuus todellisuudessa kohdentuisi opiskelijan kustannettavaksi. Koulutuksen järjestäjät ratkaisevat itse, miten toteuttavat maksuttomuuden rajauksen, mutta Sivista pitää todennäköisenä, että ainakin osa määrärahan vähennyksestä jää käytännössä koulutuksen järjestäjille maksettavaksi, jolloin säästöjä ei synny.

Sivista ehdottaa harkittavaksi, että ylioppilastutkintoon vaadittava vähimmäiskoemäärä olisi jatkossakin maksuttoman koulutuksen piirissä riippumatta siitä, minkä ikäisenä kokelas osallistuu tutkinnon kokeisiin. Näin opiskelijoilla olisi tosiasiallinen mahdollisuus valmistua ylioppilaaksi ilman kustannuksia eikä maksuttomuuden rajaus johtaisi epätarkoituksenmukaiseen kokeiden ajoitukseen, käytännössä liian etupainotteiseen kokeiden hajauttamiseen.

7. Vapaa sivistystyö

Vapaa sivistystyö on tärkeä osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja elinikäisen oppimisen palvelutarjontaa. Sen tehtävänä on edistää yhteiskuntamme eheyttä ja ihmisten monipuolista kehittymistä sekä hyvinvointia iästä riippumatta. Sivista pitää hyvänä sitä, että vapaaseen sivistystyöhön ei kohdentunut lisää leikkauksia. Pidämme hyvänä myös lisäpanostuksia maahanmuuttajanaisten kouluttamiseen. Vapaaseen sivistystyöhön on jo kohdentunut 20,5 miljoonan euron leikkaukset. Myös järjestöavustusten säästöt vaikuttavat toimijakenttään.

Sivista haluaa tuoda esille, että Ukrainasta saapuvien pakolaisten kielikoulutuksen järjestämiseen on aiemmin osoitettu rahoitusta. Suuren kysynnän vuoksi rahoitus on loppumassa kesken, vaikka toiminnan oli tarkoitus jatkua vuoteen 2026 asti. VST-leikkausten myötä toimijoilla ei ole mahdollista rahoittaa toimintaa itse. Opetus- ja kulttuuriministeriöstä saatujen tietojen mukaan rahoituksen vaje vuonna 2023 syntyneistä kustannuksista oli 5,2 miljoonaa euroa ja vuodelle 2024 rahoitusvaje on noin 4,4 miljoonaa euroa. **Sivista esittää, että rahoitusvaje katetaan kokonaisuudessaan tulevassa lisätalousarviossa.**

8. Korkeakoulutus ja TKI

Sivistysala ry yhtyy Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n ja Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry:n lausunnoissa esille nostettuihin näkökulmiin korkeakoulujen rahoituksesta ja TKI-määrärahoista.

Pidämme erinomaisena ja välttämättömänä, että korkeakoulujen rahoitukseen ei kohdenneta leikkauksia ja lakisääteiset indeksikorotukset toteutuvat. Korkeakoulujen laadukkaalle opetukselle ja tutkimukselle on ratkaisevaa, että valtion rahoitus on ennustettavaa.

Sivistysala ry
Eteläranta 10, 00130 Helsinki
www.sivista.fi

Korkeakoulujen tavoitteita lisättäessä resursseja on lisättävä vastaavasti. Yhteinen tavoite korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrän nostamisesta 50 prosenttiin ikäluokasta vuoteen 2030 mennessä on tärkeä Suomen kestävän kasvun, yhteiskunnan uudistumisen ja globaalin kilpailukyvyn kannalta. Kaiken kaikkiaan hallituksen ja koko yhteiskunnan odotukset korkeakouluille kasvavat: koulutuksen läpäisyn parantaminen, kansainvälisten opiskelijoiden rekrytointi ja työllistyminen, kunnianhimoiset TKI-tavoitteet sekä yhteistyön lisääminen elinkeinoelämän kanssa edellyttävät onnistuakseen riittävää perusrahoitusta.

Sivista pitää hyvänä korkeakoulujen mahdollisuuksia periä kustannuksia paremmin vastaavia maksuja avoimen korkeakoulun opinnoista. Sivista toivoo, että jatkossa avoimen korkeakouluopetuksen hintasääntelystä luovuttaisiin kokonaan, jolloin autonomisille korkeakouluille annettaisiin lupa itse hinnoitella avoin korkeakouluopetus kustannuksia vastaavaksi. Tämä johtaisi tarjonnan lisääntymiseen.

Hallituksen tavoite jatkuvan oppimisen mahdollisuuksien kehittämiseksi on tärkeä, sillä vuosittain 7000 korkeakoulujen opiskelupaikkaa kohdentuu henkilöille, joilla on entuudestaan korkeakoulututkinto. Koulutuksen kasautumista samoille henkilöille on purettava, jotta järjestelmä toimii tehokkaasti ja julkinen resurssi kohdentuu oikeudenmukaisemmin nykyistä useammalle. Ratkaisuna voisi olla mahdollisuus periä opintomaksuja toisen samantasoisen korkeakoulututkinnon suorittamisesta. Yleisesti ottaen Sivista pitää hyvänä tavoitetta, että korkeakoulutuksessa poistetaan esteitä yksityisen rahoituksen kasvattamiselle.

Sivista pitää erinomaisena pitkäjänteistä ja poikkeuksellisen merkittävää panostusta tutkimukseen ja kehittämistoimintaan, jolla valtion määrärahoja pyritään nostamaan 1,2 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. **On huolehdittava siitä, että TKI-panostuksilla tuetaan myös perustutkimusta ja lisätään yritysten ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä.** Sivista pitää myös tärkeänä, että tulevaisuudessa rahoituksella lisätään myös TKI-osaajien kouluttamista, jotta tutkimusosaaminen mm. yrityksissä nousee ja jotta yksityisen sektorin TKI-panostukset kasvavat julkisia vastaavasti. Sivista kiittää myös sitä, että Suomen Akatemian valtuutta korotetaan asteittain 110 milj. eurolla vuoteen 2027 mennessä.

9. Valtionavustusten leikkaukset

Sivista pitää valitettavana sitä, että OKM:n hallinnonalan valtionavustuksia leikataan kehyskaudella rajusti, jopa 150 miljoonaa euroa, mikä on yli 13 prosenttia kaikista ko. valtionavustuksista. Valtionavustuksilla tuetaan koulutukseen, tieteeseen, kulttuuriin, liikuntaan ja nuorisotyöhön liittyvää toimintaa ja hankkeita. Sopeutukset tulevat olemaan huomattavia. Leikkausten nopeutettu toteutusaikataulu ei mahdollista hallittua sopeuttamista ja muutosta.

Koulutuksen osalta valtionavustuksilla on rahoitettu muun muassa opetusalan henkilöstökoulutusta, koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistamista sekä tuettu vähemmistökielillä järjestettävää varhaiskasvatusta ja koulutusta. Avustuksilla tuetaan koulutuksen järjestäjiä koulutuspoliittisten uudistusten toimeenpanossa sekä toiminnan kehittämisessä. Sivista on esittänyt, että rahoituksen painopistettä tulisi siirtää valtionavustuksista ns. perusrahoitukseen – näin vapautettaisiin järjestäjien rahoituksen hakemiseen ja raportointiin liittyvää aikaa toimeenpanoon ja

Sivistysala ry
Eteläranta 10, 00130 Helsinki
www.sivista.fi

kehittämistyöhön. Resurssien leikkaaminen ei ole kuitenkaan toivottavaa, jotta lakisääteisten palveluiden saatavuus ja kehittäminen voidaan turvata.

Valtionavustuksilla on erityisen suuri merkitys kulttuurin ja luovien alojen ns. vapaan kentän toimijoille. Tällä toimialalla työskentelee nuoria, korkeasti koulutettuja taiteen ja kulttuurin tekijöitä. Sektorin toiminta, joka jo lähtökohtaisesti on heikosti perusrahoitettua, uhkaa nyt loppua. Tämä on erittäin valitettavaa, sillä luovat alat ovat mahdollinen uuden Suomen taloudellisen kasvun lähde. Vapaata kenttää on kuvattu luovien alojen innovaatio-osastoksi.

Leikkauksilla heikennetään myös kulttuuri-, nuoriso- ja liikunta-alan työllisyystilannetta. On myös huomattava, että hallitusohjelmassa päätettyjen valtionavustusleikkausten lisäksi myös valtionosuuksista leikataan.

Järjestöavustusten leikkauksilla on vaikutusta myös koulutuksen järjestäjiin. Vapaan sivistystyön oppilaitoksista noin kolmannes on järjestöjen ylläpitämiä. Esimerkiksi opintokeskuksia ylläpitävät sivistysliitot, ja koulutus toteutetaan yhteistyössä satojen kansalais- ja kulttuurijärjestöjen kanssa. Sivistysliittojen ja järjestöjen avustusleikkaukset johtaisivat vapaan sivistystyön koulutuksen resurssien niukkenemiseen mm. vapaaehtoistoimijoiden koulutuksessa. Koulutustoiminnan heikkenemisen vaikutukset ulottuvat kansalaistaitoihin, hyvinvointiin, osallisuuteen ja yhteisöjen kriisivalmiuteen.

10. Norminpurku

Osana uusia sopeutustoimia kuntien tehtäviä ja velvoitteita vähennetään tai kuntien maksutuloja lisätään siten, että julkinen talous vahvistuu 100 milj. euroa vuodesta 2025 lähtien. Toimenpiteiden sisältö ja kohdentuminen täsmentyvät jatkovalmistelussa. Kehysriihen aineistoissa on päätetty kasvatus- ja koulutusalan suunnitelma- ja raportointivelvoitteiden olennaisesta vähentämisestä. Hallinnollisen taakan keventämisellä on alustavasti arvioitu olevan noin 10 miljoonan euron vaikutus.

Sivista ei pidä kannatettavana sitä, että normien keventämiselle tavoitellaan säästöjä valtionosuuksiin. **Aidosti kuntien ja muiden koulutuksen järjestäjien taloudellista tilannetta helpotettaisiin kohdentamalla norminpurusta säästyvä henkilöstöresurssi muuhun toimintaan.** Sinänsä hallituksen ehdotus alan suunnitelma- ja raportointivelvoitteiden vähentämisestä on kannatettava.

Helsingissä 2.5.2024

Sivistysala ry

Heikki Kuutti Uusitalo, johtaja, politiikka ja vaikuttaminen
heikki.kuutti.uusitalo@sivista.fi, puh. +358503028246

Sivistysala tekee sinnikästä työtä koulutuksen, osaamisen ja luovuuden puolesta. Sivista edustaa 400:aa yksityistä sivistysalan työnantajaa. Jäsentemme palveluksessa on 69 000 alan ammattilaista. Olemme Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n jäsen.

Sivistysala ry
Eteläranta 10, 00130 Helsinki
www.sivista.fi